

Gagea villosa (Bieb.) Duby in Nederland

door

M. T. JANSSEN (Veenendaal) en J. MENNEMA (Rijksherbarium, Leiden)

Tot voor enkele jaren werd *Gagea villosa* in Nederland als uitgestorven beschouwd (VAN OOSTSTROOM & REICHGELT, 1964). De laatste vermelding in de literatuur van vóór 1970 van deze soort, die — vooral in Z.-Limburg en het oostelijke deel van het Fluviatiele district — ooit in 40 uurhokken is aangetroffen (*fig. 1*), dateert van 1932 (DE WEVER). Wel is ons nog een latere vondst bekend, die niet in de literatuur is opgenomen.

Ir. S. van der Werf te Bennekom trof nl. in 1954 een kleine groeiplek met enkele bloeiende en vele niet bloeiende exemplaren aan in een grazige wegrand langs een

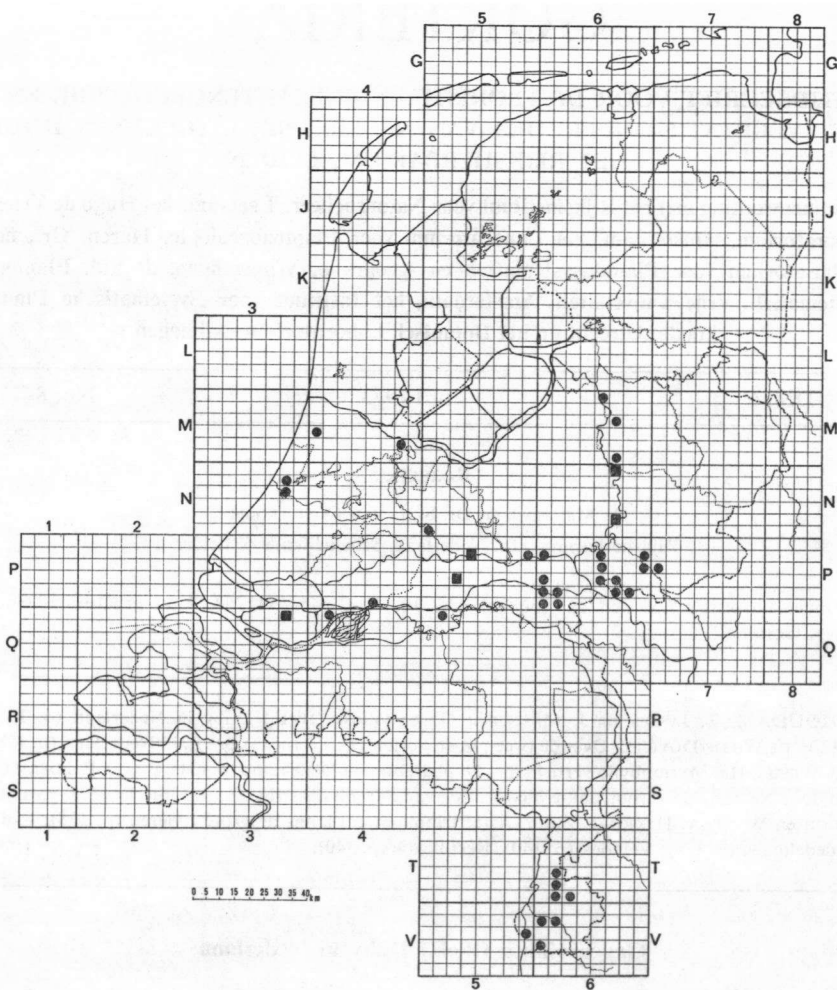

Fig. 1. De verspreiding van *Gagea villosa* (Bieb.) Duby in Nederland. ● = vondst van voor 1950; ■ = vondst van na 1949.

akker te Cortenoever, gem. Brummen. Deze groeiplaats is door verstoring van het terrein verloren gegaan.

Ook in België zijn geen opgaven van de soort bekend van na 1930 (VAN ROMPAEY & DELVOSALLE, 1972). Dit alles was voor VAN DER MAAREL (1971) aanleiding *G. villosa* op te nemen in de lijst van 50 plantensoorten, die sinds 1900 in ons land zijn verdwenen. Het moet hem echter zijn ontgaan, dat inmiddels een nieuwe vondst was gepubliceerd (VAN OOSTSTROOM & MENNEMA, 1970): aan de westelijke IJsseloever bij Deventer trof de Floristenclub Gelderse Vallei in april 1969 talrijke exemplaren van de akkergeelster aan. In 1971 bewees een tweede

vondst, dat *G. villosa* nog helemaal tot de Nederlandse flora wil blijven horen (VAN OOSTSTROOM & MENNEMA, 1972): Mevr. E. E. Ruys-Stork te Mijnsheerenland zond in het voorjaar van 1971 een gedroogd exemplaar en kleurendia's van de plant toe, gevonden in 't Hof van Moerkerken aldaar.

Deze vondsten prikkelden de eerste onzer om in die gebieden, waar *G. villosa* mocht worden verwacht, nog eens goed uit te kijken. En met succes! Op het terrein van kasteel Amerongen vond hij met de plantenwerkgroep van de CJN-afdeling Veenendaal in april 1972 de akkergeelster in een groot aantal niet bloeiende en slechts een tweetal bloeiende exemplaren op paden tussen de gazons.

Eveneens in april 1972 leverde een speurtocht wederom een nieuwe Nederlandse vindplaats op: diverse pollen vegetatieve planten op het pleintje van de N.H. kerk te Kerk-Avezaath. Het aantal uurhokken, waarin *G. villosa* recent in Nederland wordt aangetroffen, bedraagt thans 4.

Het is zeker niet uitgesloten, dat de akkergeelster nog in meerdere uurhokken wordt gevonden. De soort vertoont nl. een grote onregelmatigheid in het bloeiritme. Zo wist Mevr. Ruys mede te delen, dat zij, sinds zij in 1956 de buitenplaats 't Hof van Moerkerken bewoont, elk voorjaar de „sprietten” wel had gezien, maar zich er verder niet in had verdiept, omdat ze niet bloeiden. Eerst na 15 jaar kon de soort worden herkend, omdat zij in bloei was gekomen! Dat de akkergeelster het totaal van 40 uurhokken, waarin de plant ooit in Nederland is aangetroffen (MENNEMA, in voorb.), weer zal bereiken, lijkt echter zeer onwaarschijnlijk.

Het verdwijnen van *G. villosa* in Z.-Limburg is volgens DE WEVER (1932) te wijten aan het gebruik van kunstmest. Of dit juist is en of dit ook de oorzaak is van het nagenoeg verdwijnen van alle vindplaatsen in het Fluviatiele en het Duindistrict, kunnen wij niet zonder meer onderschrijven. In 't Hof van Moerkerken worden de gazons gewoon met kunstmest behandeld; dit gebeurde ook in de jaren 1971 en 1972. De verrassende bloei in 1971 (gevolgd door een nog rijkere in 1972) is derhalve daar niet in verband te brengen met het al dan niet gebruiken van kunstmest.

Het is voorts opmerkelijk, dat *G. villosa* op alle Nederlandse vindplaatsen, met uitzondering van Kerk-Avezaath, zo talrijk voorkomt. Tijdens een bezoek van de tweede onzer aan 't Hof van Moerkerken, schatte hij het aantal exemplaren op vele duizenden, waarvan er enkele honderden bloeiden. Dit staat in tegenstelling met de ervaringen van de eerste auteur in de Franse Vogezen en de Elzas, waar *G. villosa* wel de *Gagea* van de wijngaarden is, maar zelden in vele exemplaren bij elkaar wordt aangetroffen.

Het biotoop van de vier recente Nederlandse vindplaatsen — alle in het Fluviatiele district — vertoont enkele overeenkomsten en kan worden omschreven als: op schaars begroeide plaatsen met voedselrijke bodem, tijdens de vegetatieperiode zonnig, na de vegetatieperiode eventueel beschaduwed door loofbomen, bij voorkeur op extensief onderhouden, weinig betreden paden. Deze beschrijving is redelijk onder te brengen in de scala van groeiplaatsen, die Westhoff in VAN OOSTSTROOM & REICHGELT (1964) opsomt: „onder en langs kreupelhout, langs wegbermen en op akkers, vooral op braakland, op humeuze, kruimelige, voedselrijke zand-, rivierleem-, zavel-, löss- en krijtgronden”. Een sociologische opname in 't Hof van Moerkerken (*tabel 1*) illustreert het voorkomen van de soort aldaar.

Datum: 6 april 1972

Oppervlakte: 16 m²

Totale bedekking: 60%

Bedekking moslaag: 40%

Hoogte kruidlaag: 2 dm

<i>Gagea villosa</i>	3.1	<i>Ornithogalum nutans</i>	+.2
<i>Crocus spec.</i>	2.2	<i>Stellaria media</i>	+.1
<i>Ranunculus ficaria</i>	1.1		

Tabel 1.

Opname van de groeiplaats van *Gagea villosa* in 't Hof van Moerkerken te Mijnsheerenland. In de proefvlakte, overdekt door de takken van een statige paardekastanje, werden meer dan 100 bloeiende exx. van *G. villosa* geteld.

Wij hopen, dat deze publicatie de Nederlandse floristen zal aansporen op de daartoe geëigende terreinen nog eens goed naar *Gagea villosa* uit te zien. Opgaven en beschrijvingen van nieuwe vindplaatsen zien wij met veel belangstelling tegemoet.

Literatuur

- MAAREL, E. VAN DER, 1971. Florastatistiek, bij: Florastatistieken als bijdrage tot de evaluatie van natuurgebieden. *Gorteria* 5(7/10), p. 176-188.
- MENNEMA, J., in voorb. Atlas van de Nederlandse Flora.
- OOSTSTROOM, S. J. VAN & J. MENNEMA, 1970. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1969. *Gorteria* 5(5), p. 65-75.
- & —, 1972. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1971. *Gorteria* 6(3), p. 41-56.
- & TH. J. REICHEL, 1964. Liliaceae in Flora Neerlandica I(6), p. 97-146.
- ROMPAEY, E. VAN & L. DELVOSALLE, 1972. Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora. Brussel.
- WEVER, A. DE, 1932. De Zuid-Limburgse Flora. *Natuurh. Maandbl.* 21(5), p. 68-69.

Summary

About 10 years ago no recent records of *Gagea villosa* were known for the Netherlands; formerly it occurred in more than 30 hour-squares. Since 1969 the species has been recorded from 4 localities, in each case growing in rather thin lawns or on little trodden paths. It is possible, that the species may be found in more hour-squares in the Netherlands, as *G. villosa* can survive vegetatively for long periods.